Андрій Кудряченко

ЩО ПЕРЕВАЖИТЬ: НІМЕЦЬКА ЄВРОПА ЧИ ЄВРОПЕЙСЬКА НІМЕЧЧИНА?

У статті аналізуються чинники зростання впливу сучасної Німеччини в об'єднаній Європі, нові підходи до євробудівництва з огляду на національні інтереси ФРН та фактори стримування її переваг над партнерами по Європейському Союзі.

Ключові слова: *об'єднана Німеччина, інтеграція, Європейський Союз, інституційні реформи, конкурентноздатність, фінансово-економічна криза, європейський стабілізаційний фонд.*

Kudryachenko Andriy. What will be victory? The Germany Europe or of Europe Germany? *This article analyzed the factors increasing of modern Germany in united Europe, new approaches to the euro construction due to the national interests of FRG and contraints to its advantages over European Union partners.*

Key words: *united Germany, integration, European Union, institutional reforms, competitiveness, economic crisis, European Stabilization Fund.*

Сучасна Німеччина є одним із лідерів Європейського Союзу, державою, яка багато в чому визначає зміст сучасних економічних і політичних процесів як на європейському континенті, так і у світі. Протягом своєї повоєнної історії вона постійно стикалася з внутрішніми та зовнішніми проблемами і викликами. Понад 40 років Німеччина була поділена на дві країни: Західну – ФРН і Східну – НДР, кожна із яких розвивалася за своїми політичними і економічними законами. У 1990 р. відбулося подолання дводержавності Німеччини, а фактично – до Західної була приєднана Східна Німеччина. Причому складнощі досягнення соціально-економічної єдності земель у федерації до нині не подолані, певно, що для цього потрібен ще протяжний період часу.

Проте повоєнний перебіг подій в Європі та світі доводить, що кожний етап розвитку міжнародних відносин був відповідним етапом сходження ФРН, утвердження її в колі країн Заходу, зміцнення позицій у відносинах зі Сходом, а з досягненням єдності Німеччина набирає все більшої ваги і міжнародний вплив. Сприймаючи все це виважено і об'єктивно, незаангажовані експерти і оглядачі неодмінно задаються питанням стосовно майбутнього становища такої континентальної надпотуги: наскільки можливим буде її домінування на європейському конти-

ненті, що переважить: німецька Європа чи європейська Німеччина?

Відповідь на таке слушне питання не є простою справою, тут слід враховувати цілу низку глибинних чинників та аргументів. Адже побіжний погляд уможливлює твердження як в одну, так і в іншу сторону. В останні десятиліття ФРН однозначно підтримує зміцнення інтеграційного об'єднання Європейського Союзу – 27 країн континенту та посилення його ролі у розв'язанні гострих проблем фінансово-економічних та животрепних політичних проблем як в Європі, так і світі. Водночас Німеччина, досягши єдності та ставши суверенною державою, так само як й інші її партнери, прагне дедалі чіткіше виходити із власних національних інтересів. І, певно, природно, що національні інтереси сучасної ФРН не завжди збігаються з інтересами інших міжнародних акторів. Перебіг подій останніх десятиліть дає чимало таких прикладів. Це відчутно стало проявлятися за так званої «червоно-зеленої» урядової коаліції Г.Шредера – Й.Фішера та у період канцлерства А.Меркель. І тут виникає проблема тенденцій, допустимих меж розбіжностей та способів їх узгодження.

Так, розв'язуючи внутрішні проблеми, пов'язані з об'єднанням двох країн, Німеччина одночасно потужно впливала і на подолання зовнішніх викликів. Вони були зумовлені, в першу чергу, новою якістю розвитку європейської інтеграції – прийняттям Маастрихтського договору і курсу на формування більш ширшого та глибше інтегрованого Союзу, відмовою від німецької марки та введенням єдиної європейської валюти. В середині першого десятиліття XXI ст. проблем додало входження до лав Євросоюзу східноєвропейських держав молодої демократії. Загострилася конкуренція на ринках товарів, послуг, робочої сили, різко зросло навантаження на європейські і, відповідно, німецькі фінанси, а німецька держава змушена була стати основним захисником жорсткої грошово-кредитної політики Європейського центрального банку.

Окрім цих проблем, додавалися виклики, пов'язані з процесами глобалізації. Останні змінюють умови діяльності

німецьких компаній на всіх зовнішніх ринках, які все більш потужно освоюються фірмами із країн, що розвиваються, в тому числі з Китаю, Індії, Бразилії. Змінюються умови конкурентної боротьби, зазнають новацій і форми міжнародної кооперації. Крім того, маючи відкриту економіку, ФРН значно більшою мірою, ніж раніше, зазнає впливу різних тенденцій світового господарства. В цьому зв'язку світова фінансово-економічна криза, що розпочалася 2008 р., справила доволі сильний вплив на народне господарство і політику Німеччини. Країна стала перед необхідністю значно посилити втручання в економіку, в першу чергу за рахунок надання багатомільярдної підтримки основним економічним гравцям у банківській і промисловій сферах. Знову на порядку денному стало питання щодо ефективності діючої ринкової моделі, її перспектив, стосовно того, наскільки успішним буде майбутній економічний розвиток країни. Це все повною мірою поставило питання і орієнтирів зовнішньої політики Німеччини загалом в Європі та світі і, зокрема, стосовно Європейського Союзу.

Аналізуючи еволюцію європейської політики ФРН, слід взяти до уваги широке коло зовнішньополітичних засад Німеччини. Зовнішня політика за канцлерства Г.Коля будувалася під знаком Європи і її можна було охарактеризувати як «політику прагматичного реагування». З об'єднанням Німеччини змінилася внутрішня рівновага у Співтоваристві. Проте, за винятком Європарламенту, кількісне представництво від ФРН у європейських структурах залишилося без змін. Згідно з рішенням Європейської ради в Единбурзі 1991 р. кількість німецьких євродепутатів збільшилася з 81 до 99 осіб, тоді як Франція, Італія та Велика Британія збільшили цю кількість, відповідно, з 81 до 87 депутатів [1]. Конструктивна лінія ФРН принципово не зазнала змін ані з приходом до влади «червоно-зеленої» коаліції, ані з переїздом уряду в Берлін. Це, по суті, підтверджує і згоду більшості німців з тезою, яку озвучив президент ФРН Р. Херцог, а саме, що переїзд з Бонна в Берлін є «переміною місця, але не зміною орієнтирів». Проте з урахуванням внут-

рішніх і зовнішньополітичних реальностей постбіполярного світу, що змінилися, до яких додалися такі серйозні проблеми, як міжнародний тероризм, загроза поширення ракетно-ядерних технологій, неконтрольована поведінка так званих «країн-ізгоїв» і багато що інше, уряд «червоно-зеленої» коаліції повинен був по-новому обґрунтувати навіть такі константи, як європейська інтеграція та трансатлантичне партнерство.

Взятий «червоно-зеленою» урядовою коаліцією курс на оновлення підходів щодо європейської політики й посилення її інтеграційної складової наполегливо впроваджувався у життя. Федеральний канцлер Г.Шредер визначав німецьку зовнішню політику як «політику в Європі, для Європи і як наслідок цього, що виходить з Європи». І об'єктивно такому визначенню служили підстави, передусім у фінансовій сфері. Загальний вклад ФРН до бюджету ЄС в 2002 р. складав близько 25 млрд євро, що становило його 25%. Чисті ж виплати Німеччини до бюджету ЄС перевищили рекордну суму в 9 млрд євро. Для порівняння зазначу, що Франція з її 0,7 млрд євро посідала усього лише скромне сьоме місце [2].

Канцлер Шредер підкреслював, що метою «червоно-зеленої» коаліції є створення близького і зрозумілого громадянам Європейського Союзу, орієнтованого передусім на розв'язання соціально-політичних і екологічних проблем. Федеральний уряд виступив за розширення демократії і транспарентності, за зміцнення Європейського парламенту. Розробка загальноєвропейської політики у сфері забезпечення зайнятості (так званий загальноєвропейський «пакт зайнятості») була оголошена Г.Шредером одним із найважливіших завдань. Обіцяючи робити все «краще, ніж Коль», і вести наступальну європейську політику, що враховує німецькі національні інтереси, він підтримав стратегічні плани розширення європейських структур на Схід, тобто на країни Східної і Південно-Східної Європи. Водночас передумовою цього мала бути низка реформ ЄС, у першу чергу реформа аграрної і фінансової політики, а також удосконалення засад формування та діяльності європейських інститутів.

Що ж до економічної сторони об'єднання Європи, то Г. Шредер виходив із потреби «відновити рівність прав». На щорічній нараді глав урядів, міністрів закордонних справ і міністрів фінансів країн ЄС у Відні він наголошував: «Час, коли Європа процвітала за рахунок Німеччини, пройшов». «Ми готові і далі виступати «мотором» Європейського Союзу, але це не означає, що ми оплачуватимемо чиюсь недбайливість, з цим пора закінчувати» [3]. Такий відчутно новий акцент став усе більше стверджуватися у практичній діяльності уряду ФРН як за канцлерства Г. Шредера, так і в період, коли його наступником стала А.Меркель.

Ці нові виміри із занепокоєнням були зустрінуті як в Брюсселі, так і в інших європейських столицях. Очевидно, що на позицію Г.Шредера вплинула економічна ситуація в країні, від якої багато в чому залежала міцність позицій правлячої коаліції. Щоб не опинитися в програшному становищі, Німеччина прагне за своїми баченням та правилами визначати конфігурацію Європи майбутнього. Цим пояснюється той факт, що ФРН висунула плани трансформації інститутів ЄС у певну федеральну державу за образом і подобою самої Німеччині. Німецька модель реформи управління Євросоюзом припускала:

- перетворення Єврокомісії на виконавчий орган з виконавчими функціями (хоча, враховуючи настороженість Лондону і Парижу, вона ще не мала називатися урядом);
- обмеження рівня представництва країн-членів в Європейській раді за прикладом німецького бундесрату;
- наділення Європарламенту широкими законодавчими повноваженями, включаючи можливість прийняття бюджету, що автоматично веде до обмеження суверенітету національних парламентів.

За таких підходів уряду Шредера–Фішера стає зрозумілим, чому реформа наднаціональних структур, запропонована керівництвом ФРН, була зустрінута прохолодно з боку інших країн-членів ЄС, зокрема Франції і Великобританії. Примара супердержави із засиллям у ній Німеччини стурбувала багатьох політиків Старого Світу.

Франція відмовилася проголосувати за німецьку пропозицію про співмірне фінансування у сфері аграрної політики, зберігаючи для себе існуючі преференції. Берлін і Париж домовилися залишити без змін витрати на спільну аграрну політику ЄС на рівні 2006 р. Проте це було збереженням більш виграшного становища Франції [4].

Відчутним зіткненням франко-німецьких інтересів став саміт ЄС в Ніцці 2000 р., який мав в організаційному плані підготувати Союз до розширення на Схід. Власне, і стратегічний документ Європейської комісії, схвалений у листопаді 2001 р., що передбачав прийом в Євросоюз до десяти нових членів, був розроблений за ініціативи Німеччини. При цьому ФРН наполягала не лише на розширенні ЄС, але і на зміцненні його інститутів. У Ніцці ж, використовуючи своє головуюче становище, Франція змогла протистояти німецьким вимогам розподіляти голоси і місця відповідно до чисельності населення, за якого суттєві переваги мала б ФРН. Французьке «ні» такому прагненню Берліну було не лише проявом національної самосвідомості, але і відображенням різних підходів до европейского будівництва. І за наполяганням Франції було прийнято рішення стосовно голосування з найважливіших питань євробудівництва на засадах так званої подвійної більшості.

Подвійна більшість передбачає, що за відповідне рішення мають проголосувати не менше 55% всіх держав-членів ЄС та вони повинні представляти не менше 65 % населення Євросоюзу. Лише за цих умов рішення стає легітимним. Обстоюючи демократичні засади функціонування майбутнього розширеного Євросоюзу, у Ніцці було прийнято й два інші важливі рішення. Одне стосувалося того, що всі 27 країн-членів ЄС будуть представлені комісаром у Єврокомісії. А друге торкалося розширення сфери застосування під час голосування принципу подвійної більшості, а одностайним голосуванням мали вирішуватися лише 70 позицій від усіх статей Договору про заснування Євросоюзу, що становить тільки 10% їх кількості. Це стало свого роду ствердженням більш демократичних підходів європейського будівництва [5].

Чим же пояснюється різниця в підходах Берліну і Парижу до европейскої інтеграції? У відношеннях з Францією певним рубежем стали німецьке об'єднання і ліквідація протистояння Схід–Захід, які помітно вплинули на геополітичне становище двох держав. Якщо раніше ФРН постійно виступала на політичному рівні як молодший партнер Парижу, то з 90-х років минулого століття вона, значно прирости вши територію і населення, прагне ствердити нові параметри франко-німецької співпраці в Європі. Париж бачив в майбутньому розширенні ЄС на Схід перспективу відтіснення себе на географічне узбіччя Європи, тоді як Берлін все більше висувався в центр континенту, маючи можливість узяти на себе функцію сполучної ланки між Сходом і Заходом. Це спонукало ФРН стати прибічником розширення ЄС, а Францію, навпаки, – його інституціонального поглиблення. Нова розстановка сил значно піднесла роль і вагу Німеччини. Проте схвалені інституційні зміни значною мірою урівноважили можливості двох партнерів – Німеччини і Франції – на етапі значного східного розширення Євросоюзу.

Особливе місце в контексті проблематики розширення ЄС займають німецько-турецькі відносини і перспективи інтеграції Туреччини в об'єднану Європу (саміти ЄС в Гельсінкі і Копенгагені в принципіальному плані дали «зелене світло» на вступ цієї країни в Євросоюз). У ФРН існують дві точки зору з цього питання – «проти» і «за» прийом Туреччини до лав ЄС. Противники прийому, на боці яких стоять багато діячів з блоку ХДС/ХСС, посилаються, по-перше, на той факт, що Туреччина з точки зору географічного положення не належить здебільшого до Європи, а її політична культура значною мірою відрізняється від європейської, країна не сповідує демократичні принципи західного зразка. По-друге, з економічної і соціальної точки зору Туреччина – одна з найслабкіших ланок серед претендентів на вступ в ЄС. А економічна слабкість країни потребуватиме величезних фінансових вливань, які за підрахунками експертів з Брюсселю становитимуть 20 млрд євро щорічно. З них 5 млрд євро доведеться платити Берліну. До цих проблем додається

виклик з точки зору демографії – в найближчі 15-20 років кількість турків перевищить 80 млн чоловік і Туреччина відсуне Німеччину за цим показником у Західній Європі на друге місце. Понад те, Євросоюзу, передусім ФРН, слід налаштуватися на потужні еміграційні потоки у свій бік з Туреччини. Проблема ж інтеграції мусульманського турецького населення в європейський культурний простір залишається, як і раніше, дуже гострою, й про це у ФРН активно дискутують [6]. Тим самим врахування економічної слабкості і демографічної потужності не робить привабливим в осяжному майбутньому прийом Туреччини в Європейський Союз.

Точку зору німецьких супротивників прийому Туреччини в ЄС поділяють і багато видних французьких політиків. Так, наприклад, колишній президент Франції В.Жискар д'Естен в інтерв'ю газеті «Ле Монд» 9 листопада 2002 р. заявив: «Туреччина – це країна, близька до Європи, важлива країна, у якої є справжня еліта, але вона – не європейська країна». Вступ Туреччини в ЄС, за його словами, означав би кінець Союзу.

Прибічники інтеграції Туреччини в ЄС, навпаки, аргументують позитивним досвідом зв'язки, що склалися у двосторонніх відносинах. Для них Анкара відіграє стратегічну роль, передусім з погляду внутрішньої політики. Турецька община, що налічує більше 2 млн осіб, є найбільшою діаспорою в країні. Темпи отримання її членами німецького громадянства вражають своєю швидкістю. Щорічно громадянами ФРН стають близько 80 тис. турків. У виборах до бундестагу ще 2002 р. взяло участь понад 500 тис. турків. Не менш важлива роль Анкари для Берліна з погляду економіки. Торговельні й інвестиційні потоки, що здійснюються в обох напрямах 1100 німецькими фірмами в Туреччині і більш ніж 40000 турецьких фірм у Німеччині, зростають настільки динамічно, що Федеральний союз німецької промисловості однозначно висловився уже в 2002 р. за прийом Туреччини до лав Євросоюзу [7]. Далі, не можна не враховувати роль Туреччини як стратегічного партнера по НАТО (а її претензії на членство в ЄС постійно підтримуються з боку

США), що має виходи в Чорне і Середземне море, на Кавказ, в Центральну Азію, на Балкани і Близький Схід. Таким чином, значення Туреччини як стратегічного партнера ФРН має неабиякий грунт.

Проте, якщо безпрецедентне розширення Євросоюзу за рахунок країн ЦСЄ пройшло більш-менш узгоджено і зростаючий вплив Німеччини певною мірою урівноважувався зміцненням інституційних засад інтеграції, то у випадку з Туреччиною все не так однозначно. Дійсно, врахування вищевикладених чинників робить зрозумілим зволікання з зазначеними прагненнями Анкари. Все це дає підстави стверджувати, що не слід чекати швидкого вирішення цього питання, яке стало гострою проблемою для берлінських політиків і в період правління канцлера А. Меркель та, певно, буде викликом і в подальшому.

Аналізуючи становище Європейського Союзу вже 27 держав та, відповідно, лінію Берліну, слід враховувати кризові явища в самому ЄС та виклики світової фінансово-економічної кризи, що почалася 2008 року. Неприйняття Конституції Євросоюзу певною мірою загальмувало поглиблення інтеграції та програмованих інституційних змін. Проте взята вимушена кількарічна пауза сприяла корегуванню амбітних підходів щодо зміцнення засад федералізму і широкому інформуванню громадян ЄС-27 про принципи його функціонування. Проведена політика щодо демократизації роботи Європарламенту та інших структур уможливили прийняття Лісабонської угоди й тим самим рух у напрямі зміцнення наддержавних інститутів ЄС, що лягає у площину інтересів і європейської стратегії ФРН.

Так звана Лісабонська угода реформування, що набрала чинності з 1 грудня 2009 р., скорегувала розбіжності та уможливила завершення реформ інституцій ЄС. Проведені реформи надали Євросоюзу єдиної структури, зробили його суб'єктом права та замінили відхилену Конституційну угоду. Втім існуючі договори Лісабонська угода не замінила, а лише зміцнила. Внесено корективи у політичну систему Євросоюзу, Європейська рада набула статусу інституції ЄС. Відтепер президент Ради висувається не за принципом ротації через півроку, а обирається главами

держав і урядів терміном на 2,5 роки. Першим Президентом Ради 19 квітня 2009 р. обраний Херман ван Ромпей (Бельгія) [8]. Сутнісним інституційним нововведенням Лісабонської угоди є запроваджена посада Верховного представника зовнішньої політики та безпекової політики. Європейська рада призначає Верховного представника на п'ять років, він покликаний забезпечувати більшу послідовність у цій сфері діяльності ЄС, представляти Євросоюз на міжнародній арені. Першою цю посаду з 1 грудня 2009 р. стала обіймати Кетрін Ештон (Велика Британія) [9].

Показово, що найбільших змін у діяльності Ради міністрів ЄС зазнає процедура ухвалення рішень. Починаючи з 2014 р., майже всі рішення будуть ухвалюватися за принципом подвійної більшості, про який уже згадувалося. Принцип одностайного голосування стосуватиметься лише сфер: податків, оборони, зовнішньої політики та соціальної безпеки. Із 2014 р. має зменшитися кількість членів Європейської комісії, лише дві із трьох держав будуть мати у ній свого комісара. Рівноправність країн у цьому органі буде забезпечувати процедура ротації. Також зменшиться до 750 осіб Європейський парламент, найбільше – 96 депутатів матиме Німеччина (нині 99), а найменше – Кіпр, 6 депутатів [10].

Також Лісабонська угода вперше визначила і договірну можливість виходу із ЄС будь-якої держави-члена, а також реалізацію громадських ініціатив щодо корегування тієї чи іншої спільної сфери об'єднаної Європи.

У світлі проблем, які викликала нинішня світова фінансово-економічна криза, останні положення Лісабонської угоди мають доволі неоднозначну вагу. До цих положень апелювали у своїх прогнозах та оцінках як вітчизняні, так й іноземні політики, оглядачі, коли коментували багатотисячні маніфестації й страйки у Греції та інших країнах. І якщо врахувати, що не лише в Греції, але й у інших південних країнах зони євро удари кризи доволі відчутні, то стабілізаційні заходи ЄС, де роль ФРН є провідною, мали доленосне значення для збереження лав

інтеграційного об'єднання. Газети й журнали писали про дедалі зростаюче безробіття в Греції, Іспанії та Португалії, обговорювали страхи європейців. Серед політиків та експертів розбіжність оцінок та прогнозів межували від найпесимістичніших економічних до алармістських політичних прогнозів, тобто до втрати членства найбільш слабкими країнами об'єднання. Навіть стверджувалося про можливий ефект доміно: у тому разі, коли Греція стане банкрутом, вона потягне інші країни, що зона євро під загрозою [11].

У таких кризових умовах Берлін твердо і однозначно обстоював у Брюсселі необхідність створення стабілізаційного фонду та проведення жорстких реформ у Греції та інших країнах. ФРН наполягала і добилася прийняття так званого фіскального пакту, тобто пакету заходів жорсткої економії, який погодили всі країни ЄС, крім Великобританії та Чехії. Берлін також домігся розробки та запровадження постійно діючого Європейського стабілізаційного механізму [12].

Показово, що був створений величезний стабілізаційний фонд ЄС з загальним обсягом у 700 млрд євро, з якого ослаблені країни зони євро змогли отримати солідні кошти на боротьбу з кризою. Участь у фонді кореспондується згідно з обсягами ВВП, найбільша доля належить Німеччині – 27% [13]. Проте чимало представників ФРН переймалися тим, щоб він не перетворився у допомогу у зв'язку з безробіттям для кризових країн. З жовтня 2012 р. запрацював Європейський стабілізаційний механізм. Надання фінансової підтримки Афінам зумовлювалося: значним зниженням державного боргу за рахунок скорочення пільг та зниження зарплат, підвищенням пенсійного віку, звільненням 150 тис. державних службовців до 2015 р. Прийняття непопулярних реформ Грецією уможливило виділення із стабілізаційного фонду чергового траншу. Загалом пакет допомоги Греції складає 130 млрд євро [14].

У своєму виступі в бундестазі, коли вирішувалося питання надання допомоги Греції, А. Меркель говорила про «безальтернативність» цього рішення. А у відповідній урядовій заяві федеральний канцлер прямо стверджувала:

«Якщо краху зазнає євро, краху зазнає і Європейський Союз». Хоча чимало парламентарів стояли на тому, що крах євро не обов'язково призведе до краху Євросоюзу, що останній існував до введення єдиної валюти. А частина ЄС, не будучи членами зони євро, вправно справляється з нинішньою кризою.

Вельми показовим у цьому зв'язку є рішення Конституційного суду ФРН, який лише через чотири місяці розгляду виніс рішення про допустимість участі Берліну у Європейському стабілізаційному механізмі, але з певними застереженнями, що німецьку участь щораз має схвалювати бундестаг. Формування Європейського стабілізаційного механізму було важливим проектом і для канцлера А. Меркель, яка не раз виступала за цілісність єврозони і обіцяла зробити все для її захисту. За оцінкою канцлера, у минулому році був досягнутий прогрес і відтепер ЄС має не лише стабілізаційний фонд, але й бюджетний союз, що наступним кроком стане запровадження банківського нагляду до 2014 року. Саме він покликаний сприяти економічній співпраці задля підвищення конкурентоздатності країн зони євро [15].

Слід підкреслити, що реальний сектор економіки зазнав менше збитків, ніж фінансова сфера. Наприклад, ВВП Німеччини у 2012 р. дещо виріс, а окремі галузі, зокрема машинобудування, значно прибавили, тут експорт зріс на 8,0%. Якщо говорити за зону держав євро в цілому, то експерти прогнозують, що в кінці 2013 р., зрештою, наступить оздоровлення [16].

Новим викликом для Німеччини та всього Європейського Союзу стала заява на передодні та під час Всесвітнього економічного форуму в Давосі 2013 р. голови уряду Великої Британії Д.Камерона, тобто країни економічно більш стійкої, щодо можливого виходу із Євросоюзу. Це, вочевидь, дуже гостра проблема для об'єднаної Європи, животрепне й болісне питання для найактивніших прихильників інтеграції – Німеччини та Франції.

Відомо, що британці традиційно доволі скептично налаштовані щодо Європи. Про це добре знають у європейських столицях. Однак останні заяви британського

прем'єр-міністра Д.Камерона вразили й обурили багатьох. У своєму зверненні до британців він повідомив про готовність провести референдум щодо подальшого перебування їхньої країни в Європейському Союзі у разі його перемоги на наступних парламентських виборах. Голова Європарламенту Мартін Шульц закинув керівникові уряду в Лондоні про «небезпечну гру», до якої той вдається «з тактичних, внутрішньополітичних міркувань».

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі Камерон конкретизував свою критику на адресу Європи. «Ми відстаємо від світового розвитку. Наші підприємства страждають через зарегульованість, їхні витрати зростають, що шкодить нашим громадянам», – заявив він. Камерон переконаний, що вибратися з кризи Європа зможе тільки в тому разі, якщо посилить свою конкурентоздатність. Саме конкурентоздатність, на його думку, є запорукою добробуту [17].

Що стосується критичних зауважень на адресу Європи, то тут канцлер Німеччини А. Меркель підтримала свого британського колегу. Принаймні таке враження склалося під час її виступу в Давосі. Про можливий вихід Великобританії зі складу ЄС вона не обмовилася жодним словом, натомість присвятила велику частину своєї промови темі конкурентоздатності Євросоюзу.

«Європа – це сім відсотків світового населення. Європа забезпечує чверть світового економічного потенціалу. На Європу припадає половина всіх соціальних витрат у світі, – констатувала Меркель. – Ми збережемо наш добробут тільки в тому разі, якщо будемо інноваційними та орієнтуватимемося на кращих». На переконання німецького канцлера, тема конкурентоздатності, про яку говорив також Камерон, є центральною для Європи [18].

Але на цьому спільність позицій німецького канцлера і британського прем'єра вичерпалася. Як зауважують оглядачі, ідеї Меркель стосовно того, як саме посилити європейську конкурентоздатність, не переконали Камерона. Канцлер запропонувала створити так званий «пакт конкурентоздатності», який би функціонував за принципами «фіскального пакту»: національні уряди зобов'язуються

по відношенню до Єврокомісії посилити конкурентоздатність своїх країн. За її словами, при цьому йдеться про такі речі, як виробничі витрати, розмір зарплат, інвестиції в дослідження й інфраструктуру, ефективність адміністрування. Оскільки ці питання перебувають у компетенції окремих країн, то угоди та норми, які пропонуватиме Брюссель, мають проходити через національні парламенти.

Зазначу, що розбіжності у поглядах не стали завадою для розмови Меркель і Камерона в Давосі. «Спільна політична воля є значно важливішою, ніж постійне створення нових централізованих структур, які наш народ відхиляє», – вважає британський прем'єр. Він нагадав, що його країна активно бере участь у вирішенні всіх нагальних європейських питань – це і підвищення конкурентоздатності, і боротьба з тероризмом, і запобігання зміні клімату. «Тут треба діяти спільно», – заявив він, але водночас категорично відхилив створення централізованого політичного союзу.

Слід взяти до уваги, що інші європейські лідери, які брали участь у Світовому форумі у Давосі, гостро реагували на виступ Камерона і можливі наслідки виходу Британії із ЄС. Так, французький міністр закордонних справ Л.Фабю заявив, що Франція «покладе червону доріжку» перед бізнесменами, які відмовляться інвестувати у Британію через її можливий вихід із ЄС. Прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте заявив, що він цілком погоджується із тезами британського колеги про те, що ЄС має стати більше сучасним, конкурентоздатним та адекватним ситуації, але припустив, що «Британія поза межами Європейського Союзу стане лише невеличким островом десь посередині Атлантики між США та ЄС, не поєднаним ані із Європою, ані з Америкою». Х. Торнінг-Шмідт, прем'єр-міністр Данії, що також утримується від запровадження євро, але залишається одним із прихильників поглиблення євроінтеграції, заявила, що Британія цілком має право обговорювати можливість виходу із ЄС, навіть проводити референдум з цього приводу, але має усвідомлювати відповідальність за таке рішення, а також говорити про переваги членства у ЄС. Прем'єр-міністр

Італії, М. Монті, закликав до відповідального ставлення Лондона щодо заявлених намірів. За таких підходів слід запитати британців й про те, чи вони самі хочуть залишатися громадянами об'єднаної Європи, чи вони голосуватимуть і за вихід зі спільного ринку товарів, послуг та робочої сили [19].

Враховуючи наявні розбіжності з Лондоном, доводиться сумніватися, чи вдасться А. Меркель подолати таку налаштованість Великобританії у контексті зміцнення її поступу в ЄС. Як німецький канцлер, так і британський прем'єр виступають за ліквідацію податкових оаз, але водночас Меркель наполягає на значно більшому регулюванні фінансового сектору, ніж з тим міг би погодитися Камерон. «Після фінансової кризи 2009 р. ми домовилися, що кожен фінансовий об'єкт, кожен учасник фінансового ринку й кожен фінансовий продукт піддаватимуться регулюванню, – нагадала канцлер Німеччини. – Сьогодні ми залишаємося ще дуже віддаленими від таких домовленостей».

Федеральний канцлер Німеччини А.Меркель, зосереджуючись у практичній діяльності на структурних реформах ЄС, у Давосі заявила, що у питанні підвищення конкуренції та відновлення економічного зростання Європа ще не досягла мети, але рухається у правильному напрямі.

Важливо враховувати, що все, що робить сьогодні Німеччина для зміцнення Європейського Союзу, зокрема його ядра, країн, що входять до зони євро, об'єктивно лягає у площину стратегічного сходження об'єднаної Європи, підвищення її ролі у світі. Показово, що А. Меркель у виступі в Давосі закликала країни ЄС, які не є членами зони євро, брати активну участь у дискусіях на рівних із країнами, що вже послуговуються спільною європейською валютою. Такий підхід знімає наявні підозри щодо прагнення Берліна домінувати в Євросоюзі чи мати в ньому зверхність.

Наголосимо, що ЄС, незважаючи на нинішній кризовий період, має всі підстави стати світовим лідером у демократії, технологічній та фінансовій сферах. Адже нині на Євросоюз припадає 50% світових соціальних видатків, у ЄС виробляється 25% світового ВВП [20].

Із такими перевагами можна багато чого досягти, якщо не закриватися від зовнішнього світу, а бути відкритим для інновацій та послуговуватися передовим антикризовим менеджментом. Саме ФРН має нині економічні підвалини, політичну волю та наполягає на проведенні належних спільних заходів у рамках Союзу щодо виходу із кризи та досягнення Європейським Союзом більш впливового становища на континенті та світі.

---

1. Договор о Европейском Союзе // Документы Европейского Союза. Т.2. – М. – 1994; Європейський Союз. Словник–довідник / [ред. М.Марченко]. – К. : Вид-во «К.І.С.». – 2006. – 140с.

2. Guerot U. Annaherung in der Agrarpolitik. Treagt der deutsch-franzdsische Kompromiss? // Internationale Politik. – № 11/2002. – S.55.

3. Германия. Вызовы XXI века / [под. ред. В. Б. Белова]. – М.: Весь мир. – 2009. – С.208; Hacke C. Die Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland von Konrad Adenauer bis Gerhard Schroder. – Frankfurt/M – Berlin: Ullstein Verlag, 2003 – S.427.4. Internationale Politik. – № 11/2002. – S.57.

5. Кудряченко А.І. Взаємодія державних і наддержавних структур в об'єднаній Європі / А.І.Кудряченко // Культурно-цивілізаційний простір Європи і Україна: особливості становлення та тенденції розвитку – К.: Університет «Україна», 2010. – С.83.

6. Солошенко В.В. Мультикультуралізм у Німеччині: сучасний стан проблеми. Словянські культури в європейському гуманітарному просторі В.В.Солошенко // Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої XX річниці незалежності України / [за заг. ред. Ю.М.Алексєєва] – К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2012. – Карлові Вари, Чехія, 20–22 жовтня 2011. – С. 139–148.

7. Kyaw D. von. Grenzen der Erweiterung // Internationale Politik. – No 3/2003. – S.51.

8. ЄС на п'ятій швидкості: Інтервю з М.Сівець, членом Європейського парламенту // День. – 2009. – 8 жовтня.

9. Верховний представник ЄС з питань зовнішньої і без пекової політики, віце-президент Єврокомісії Кетрін Ештон назвала основні цілі зовнішньої політики Європи – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nreu.gov.uaindex.php?id=113397

10. Кавешников Н. Влияние расширения ЕС на процесс институциональной реформи / Н.Кавешников // Расширение Европейского Союза и Россия. – М.: Деловая литература, 2006. – С.54–55.

11. Геофактор: Единство или раскол – что ждет Европу? – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=ezvTvx-dnuQ

12. Кризис требует экстренных мер. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dw.de/итоги-2012-года/a-16181865

13. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dw.de/итоги-2012-года-меркель-спасает-евро-бундестаг-урезает-ее-полномочия/a-16481863

14. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dw.de/евросоюз-слухи-о-кончине-евро-оказались-преждевременными/a-16474168

15. Новый регулирующий орган. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dw.de/банковский-надзор-первый-шаг-к-банковскому-союзу-в-ес/a-16454868

16. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dw.de/popups/mediaplayer/contentId_16488474_mediaId_16488469

17. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dw.de/%D1%84%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BC-%D1%83/a-16549642##

18. [Електронний ресурс]. Режим доступу: 25.01.2013. http://www.dw.de/%D1%84%D0%BE% B0/a-16549642

19. Див. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dw.de/британія-на-вихід-камерон-розлютив-партнерів-у-єс/a-16545121

20. Див.: – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/mobile/business/2013/01/130124_davos_europe_debates_az.shtml